

Ε Κ Θ Ε Σ Ι Σ

ΤΟΝ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1911

*συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ Συμβουλίου κ. Χρ.
Τσουντῖα καὶ ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει τῶν
ἐταίρων τῇ 8 Ἰανουαρίου 1912.*

Κύριοι,

Πρὶν ἐκθέσῃ ὑμῖν τὸ Συμβούλιον τὰ ὑπ' αὐτοῦ πε-
πραγμένα κατὰ τὸ λήξαν ἔτος, ἀνακοινοῖ μετὰ λύπης,
ὅτι ἀπέθανον κατ' αὐτὸ ἐκ τῶν τακτικῶν ἡμῶν ἐταίρων
ἔξ, ἐν οἷς ὁ σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος τῶν Δυτικῶν Ἀν-
τώνιος Δελένδας, ὁ διακεκριμένος γλύπτης Λάζαρος Σῶ-
χος καὶ ὁ ἐπιτίμιος καθηγητὴς τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου
Κωνσταντῖνος Μητσόπουλος. Ἐκ τῶν ἐπιτιμιῶν δ' ἐταί-
ρων ἀπεβίωσαν δύο τῶν ἐξοχωτέρων ἀρχαιολόγων τῆς
Γερμανίας, ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ Πανεπιστημίου
Reinhard Kekule καὶ ὁ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ γερ-
μανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Otto Puchstein.
Νέοι τακτικοὶ ἐταῖροι ἐνεγράφησαν κατὰ τὸ 1911 δεκατρεῖς.

Ἐκ τῶν ἔργων τῆς Ἑταιρείας ἀναφέρομεν κατὰ τὴν
συνήθειαν πρῶτον τὰς ἀνασκαφάς, ἐκ τούτων δὲ πάλιν
πρῶτον τὰς ἐν Ἀθήναις γενομένας.

Ἐπειδὴ ἡ τὸ προπαρελθὸν ἔτος ἐν τῷ χώρῳ τῆς Πινυ-

κὸς ἐνεργηθεῖσα σκαφή ἤγαγεν εἰς τόσον ἀπροσδόκητα πορίσματα καὶ ἐγέννησε νέας ἀπορίας, ἀπεφασίσθη ἡ ἐξακολούθησις αὐτῆς καὶ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος. Τὴν διεύθυνσιν τῆς νέας ἐρεύνης ἀνέλαβον οἱ σύμβουλοι κύριοι Κουρουνώτης καὶ Ἀντωνιάδης, ἐξ αὐτῆς δὲ κατέστη πιθανώτατον, ὅτι, ἐν ὧσφ ἐσώζετο τὸ ἐσώτερον ἀνάλημμα, τὸ ἀνακαλυφθὲν τὸ 1910, κατὰ μὲν τὸ νοτιώτερον ἡμισυ τοῦ ἡμικυκλικοῦ χώρου ὁ βράχος ἦτο ὁρατὸς καὶ ἔνεκα τούτου εἶναι ὠμαλισμένος, κατὰ δὲ τὸ βορειότερον ἡμισυ, τὸ πρὸς τὸ ἀνάλημμα, ὑπῆρχεν ἐπίχωσις, καὶ ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ χώρου κατήρχετο ἡρέμα ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, ἥτοι ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ βήματος πρὸς τὸ ἀνάλημμα. Ἐκ τούτου εὐλογον εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι, ἐὰν πραγματικῶς ἐνταῦθα ἐγίνοντο αἱ ἐκκλησίαι τοῦ δήμου, τὸ βῆμα ἔκειτο τότε παρὰ τὸ ἀνάλημμα, δηλαδὴ εἰς τὸ ταπεινότερον μέρος τοῦ χώρου, καὶ ὅτι ἐπομένως οἱ ῥήτορες ὁμιλοῦντες ἔβλεπον πρὸς μεσημβρίαν. Ὅταν δὲ βραδύτερον ἐκτίσθη τὸ ἐξώτερον, ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων συγκεῖμενον ἀνάλημμα, τότε ὁλόκληρος ὁ σημαντικῶς αὐξηθεὶς χώρος ἐκαλύφθη ὑπὸ τεχνητῆς ἐπιχώσεως οὕτω, ὥστε ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ κατήρχετο, ὡς φαίνεται, οὐχὶ πλέον πρὸς βορρᾶν, ἀλλὰ πρὸς τὸ σημερινὸν βῆμα, καὶ οἱ ἐπ' αὐτοῦ δημηγοροῦντες εἶχον τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Αἱ δύο αὗται περίοδοι τῆς ἱστορίας τοῦ χώρου παραδόξως συμφωνοῦσι πρὸς μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου, ἥτις μέχρι τοῦδε ἐθεωρεῖτο ἀπίθανος καὶ καθ' ἣν τὸ βῆμα τῆς Πνυκὸς ἐν ἀρχῇ ἦτο ἐστραμμένον πρὸς τὴν θάλασσαν, βραδύτερον δ' ἐστράφη πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ὁ Πλούταρχος ἀποδίδει, ὡς γνωστόν, τὴν μεταβολὴν εἰς τοὺς 30 τυράννους, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν συνάγεται, ὅτι ἀνήκει εἰς ὑστερωτέρους χρόνους καὶ αἰτία αὐτῆς ἦτο πιθανῶς ἡ ἐπιθυμία, ὅπως προστατεύσωσι κατὰ

τοῦ σφοδροῦ βορρᾶ τοὺς ἐκκλησιάζοντας. Δυσεξήγητον ὅμως μένει, ὅτι τόσον μεγάλη καὶ τόσον δαπανηρὰ μετασκευὴ ἐθεωρήθη ἀναγκαία εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ Πνύξ δὲν ἦτο πλέον ὁ συνήθης τόπος τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ λαοῦ.

Πλὴν ταύτης τῆς ἀνασκαφῆς ὁ κ. Κουρουνιώτης ἐνῆργησε μόνος δύο ἄλλας ἐν Ἀθήναις, τὴν μὲν ἐν τῇ ὁδῷ Θερμοπυλῶν, τὴν δὲ κατὰ τὸ ΒΑ τῶν προπόδων τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐν τῇ πρώτῃ ἀνεκαλύφθησαν 10 τάφοι περιέχοντες ὀλίγα πενιχρὰ κτερίσματα, πρὸ πάντων ἀγγεῖα τοῦ 5^{ου} καὶ τοῦ 4^{ου} αἰῶνος, τῆς δὲ δευτέρας σκοπὸς ἦτο νὰ ἐξακριβωθῇ, ἐὰν ἐν τῷ οἰκοπέδῳ, τὸ ὁποῖον πρὸ ἐτῶν ἡγοράσθη ὑπὸ τοῦ Δημοσίου παρὰ τοῦ Παπαδοπούλου, ἐσώζοντο λείψανα ἀρχαίων οἰκοδομημάτων· τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἀρνητικόν.

Οὐχὶ μακρὰν τῆς τελευαίας σκαφῆς ἐγένετο τετάρτη διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Κεραμοπούλλου. Ἐξ ἀφορμῆς διαρρυθμίσεως τοῦ πρὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης χώρου, ἣν διαρρυθμίσιν ἐπεχείρησαν οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας, ἔσκαψεν ὁ κ. Κεραμόπουλλος περὶ τοὺς δύο ἐκεῖ ὀρθοίους ἰσταμένους ἰωνικοὺς κίονας, ἐφάνη δ' ἐκ τῆς σκαφῆς, ὅτι οἱ κίονες ἀνῆκον ἀληθῶς, ὥς ὑπετίθετο, εἰς στοᾶν ὑστᾶτων ῥωμαϊκῶν χρόνων ἔχουσιν τὸ μέτωπον ἐστραμμένον πρὸς ἀνατολὰς· μεταξὺ τῆς στοᾶς καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀπεκαλύφθησαν δεξαμενὴ καὶ δύο φρέατα, ἴσως δὲ πρόκειται περὶ λειψάνων μεγάλης τινὸς οἰκίας.

Ἄλλη δοκιμαστικὴ σκαφὴ ἐν Ἀθήναις ἔγινε διὰ τοῦ συμβούλου κ. Καστριώτου εἰς τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς πόλεως, παρὰ τὸν Ἅγιον Δανιήλ. Ἐκεῖ πρὸ ἐτῶν πολλῶν εἶχεν ἀγοράσει ἡ Ἐταιρεία ἡμῶν γήπεδον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπέθετεν ὅτι ὑπῆρχον τάφοι, καὶ εἶχεν ἀνασκάψει αὐτὸ ἐν μέρει· τὴν ἔρευναν δ' ἐκείνην συνεπλήρωσε νῦν ὁ κ. Καστριώτης, δὲν εὗρεν ὅμως εἰμὴ μόνον δύο συντετριμ-

μένους πίθους, οἵτινες περιεῖχον ὁστᾶ μικρῶν παιδίων, καὶ περὶ τὰ δέκα μικρὰ ἀγγεῖα, ἐξ ὧν δύο φέρουσι μελανομήρφους γραφάς· ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν εἰκονίζονται δύο Σάτυροι ὀρχούμενοι, μεταξὺ δ' αὐτῶν ἵσταται ὁ Διόνυσος κρατῶν ῥυτόν. Προσέτι ἀνεκαλύφθη εἰς βάθος 4 μέτρων μέγα ὑδραγωγεῖον ἢ ὀχετὸς κατεσκευασμένος ἐκ κεράμων ἀψιδωτῶν, χρόνων πολὺ παλαιῶν.

Ἐν τῇ λοιπῇ Ἀττικῇ ἐνηργήθη μία ἀνασκαφὴ μόνον ὑπὸ τοῦ κ. Καστριώτου καὶ τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Φιλαδελφέως, οἵτινες ἐν Ἀναβύσῳ τοῦ δήμου Θορικίων ἀνεκάλυψαν πολλοὺς τάφους γεωμετρικῶν χρόνων καὶ τινὰς ἄλλους τοῦ 6^{ου} καὶ τοῦ 5^{ου} αἰῶνος. Οἱ γεωμετρικοὶ ἔκειντο ἐντὸς δύο τεχνητῶν τύμβων, εὐρέθησαν δ' ἐν αὐτοῖς περὶ τὰ 150 ἀγγεῖα διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων κοσμούμενα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ τῶν συνήθων γραμμικῶν ποικιλμάτων, ἐπὶ τινων ὅμως ἀπαντῶσι καὶ μορφαὶ ζώων καὶ ἀνθρώπων· προσέτι εὐρέθησαν ἐν τοῖς τάφοις τούτοις ὀλίγα χειροποίητα καὶ ἐκ χονδροῦ πηλοῦ ἀγγεῖα φέροντα ἐγγράρακτα κοσμήματα.

Ἐν Βοιωτίᾳ ἀνέσκαψαν οἱ ἔφοροι κύριοι Παπαδάκις καὶ Κεραμόπουλλος. Ὁ πρῶτος ἀνέλαβε τὸ ἀληθῶς οὐχὶ πολὺ εὐχάριστον ἔργον νὰ ἐνεργήσῃ νέας ἐρεῦνας εἰς τὰ τοσάκις ὑπὸ τῶν τυμβωρύχων ἀνασκαλευθέντα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον συληθέντα νεκροταφεῖα τῆς Τανάγρας καὶ νὰ διασώσῃ ὅ,τι τυχὸν διέφυγεν ἐκείνους, κατῴρθωσεν δὲ ν' ἀνακαλύψῃ 160 περίπου ἀσυλήτους τάφους ἀνήκοντας εἰς τοὺς ἐξ τελευταίους πρὸ Χρ. αἰῶνας. Ἐν αὐτοῖς εὑρε μέγαν ἀριθμὸν πηλίνων ἀγγείων καὶ εἰδωλίων, ὧν τὰ πλεῖστα στεροῦνται ἰδίας ἀξίας, τὸ ὅλον ὅμως εἶναι ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις διδακτικόν. Ὁ κ. Παπαδάκις ἀνέσκαψε καὶ παρὰ τὰς Θήβας δεκαεὶς τάφους, τὸ καλῶτερον δ' ἐκ τῶν

κτερισμάτων, τὰ ὅποια εὔρεν ἐν αὐτοῖς, εἶναι μελανόμορφος σκύφος, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται σκηνὴ ἐλαιοτριβείου.

Ὁ κ. Κεραμόπουλλος ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς ἐν Θήβαις καὶ καὶ ἐν Θεσπιαῖς. Ἐν τῇ περυσινῇ λογοδοσίᾳ αὐτοῦ τὸ Συμβούλιον ἀνεκοίνωσεν ὑμῖν, ὅτι ὁ Ὀλλανδὸς κ. Goekoop ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ χορηγήσῃ τὴν δαπάνην ἀνασκαφῆς τινος ἀναφερομένης εἰς τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν, τὸ Συμβούλιον δὲ ὑπέδειξε τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἐντὸς τῆς πόλεως τῶν Θηβῶν πρό τινων ἐτῶν ἀναφανέντος μυκηναϊκοῦ οἰκοδομήματος, τοῦ ὁποίου τὴν ἔρευναν εἶχεν ἀρχίσει δαπάναις τῆς Ἑταιρείας ὁ κ. Κεραμόπουλλος, ἀλλὰ διέκοψε προσωρινῶς, διότι ἦτο ἀνάγκη ν' ἀπαλλοτριωθῶσι πρότερον οἰκήματά τινα. Συναινέσαντος τοῦ κ. Goekoop ἡ Ἑταιρεία παρεκάλεσε τὸν δῆμον Θηβαίων νὰ μεταφέρῃ εἰς ἄλλο μέρος τῆς πόλεως τὰ δημοτικὰ κρεοπωλεῖα, τὰ ὅποια ἔκειντο ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ μυκηναϊκοῦ οἰκοδομήματος, μετὰ πολλὰ δὲ κατωρθώθη τοῦτο κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀντὶ ἀποζημιώσεως δρ. 1.200 καὶ οὕτω ἐλευθερώθη ὁ χώρος ἐκεῖνος. Ἐπαναληφθεῖσών τῶν ἐργασιῶν ἀπεκαλύφθησαν τρία νέα δωμάτια καὶ παρ' αὐτὰ αὐλὴ πιθανῶς, εὐρέθησαν δὲ χιλιάδες τινὲς ψήφων ὄρμων ἢ περιδεραίων ἐξ ὑαλομάζης, πολλὰ χρυσᾶ δισκάρια συνδεόμενα διὰ χρυσῶν συρμάτων, ἄλλα τινὰ μικρὰ χρυσᾶ ἢ ἐκ φυσικοῦ χρυστάλλου κοσμήματα, λείψανα τοιχογραφιῶν—κατεστραμμένων δυστυχῶς τῶν πλείστων—καὶ πλῆθος θραυσμάτων πηλίνων ἀγγείων ἀγράφων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. Ἐπίσης ἀνεκαλύφθη ἐν τῇ αὐλῇ κάμινος πηλοπλάστου μαρτυροῦσα, ὅτι τὰ ἀγγεῖα κατεσκευάζοντο ἐπὶ τόπου. Ἐκ τῶν εὐρημάτων τούτων ἐνισχύεται ἡ γνώμη, ὅτι τὰ ἐν Θήβαις ἐρείπια ἀνήκουσιν εἰς βασιλικὴν κατοικίαν, δικαιοῦμεθα δὲ νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι σώζονται ὑπὸ τὴν

γῆν καὶ ἄλλα τμήματα αὐτῆς, πρὸ πάντων τὸ μέγαρον τῶν ἀνδρῶν.

Ὁ κ. Goekoop κατέθηκεν εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην πέρυσι καὶ προπέρυσι 3000 δρ., τὸ Συμβούλιον δὲ ἀπεφάσισε νὰ ἐγγράψῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑταιρείας.

Ἐν Θεσπιαῖς εἶχεν ἀποκαλύψει δαπάναις τῆς Ἑταιρείας ἤδη τὸ 1882 ὁ τότε ἔφορος Σταματάκης μέγα πολυάνδριον, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶχον τρυφῇ οἱ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Δηλίου τὸ 424 πρὸ Χρ. πεσόντες Θεσπιεῖς. Τὴν ἀνασκαφὴν δ' ἐκείνην ἐπανελάβε πέρυσιν ὁ κ. Κεραμόπουλλος καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλὰ κυρίως πρὸς εὗρεσιν ἀγγείων· διότι γνωστῆς οὐσῆς τῆς ἡλικίας τοῦ πολυανδρίου δύνανται τὰ ἐν αὐτῷ ἀγγεῖα νὰ διαφωτίσωσι σπουδαίως τὴν ἱστορίαν τῆς ἀγγειογραφίας. Τῷ ὄντι δὲ ἀνεκαλύφθη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν μέγα πλῆθος τεμαχίων ἀγγείων, ὧν τὰ πλεῖστα εἶναι μέλανα, ὑπάρχουσι ὅμως μεταξὺ αὐτῶν καὶ γραπτὰ, ἐκ τούτων δὲ συνεκολλήθη ἤδη ἐρυθρόμορφος κρατὴρ φέρων παράστασιν ἀξιόλογον καὶ διὰ τὴν τέχνην καὶ διὰ τὸ θέμα.

Ἀπέναντι τῆς Βοιωτίας ἐν Εὐβοίᾳ ἐργάσθησαν οἱ κύριοι σύμβουλοι Παπαβασιλείου καὶ Κουρουνιώτης. Ὁ πρῶτος ἐξηρεύνησε παρὰ τὴν Χαλκίδα ἐννέα θαλαμοειδεῖς μυκηναϊκοὺς τάφους, ἐν οἷς εὗρεν ἀγγεῖα πήλινα, ψήφους ὄρμων, εἰδῶλιά τινα πήλινα, μαχαίρια χαλκᾶ κ. τ. τ., καὶ ὁκτὼ τάφους ἱστορικῶν χρόνων, ἐκ τῶν ὁποίων εἷς μικρὸς περιεῖχε περιέργον χαλκοῦν σκεῦος ἀδήλου χρήσεως· προσέτι ἀνεκάλυψε ῥωμαϊκῶν χρόνων κάμινον πρὸς ὀπτῆσιν πηλίνων ἀγγείων καὶ εὗρε πλησίον αὐτῆς χαλκοῦν ἐπηργυρωμένον κωδωνίσκον μετ' ἐπιγραφῆς: εὐτύχει. νίκα.

Ὁ δὲ κ. Κουρουνιώτης ἐν Ἐρετρίᾳ ἐργασθεὶς συνε-

πλήρωσε πρῶτον τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος, ἐκ τοῦ ὁποῖου προέρχονται τὰ ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Χαλκίδος σπουδαιότατα ἀρχαῖα ἀγάλματα, ἡρεύνησεν ἔπειτα ἀρχαῖον ὕδραγωγεῖον, τὸ ὅποιον ἐκ τοῦ κέντρου τῆς πόλεως ἔφερεν ὕδωρ εἰς οἰκοδόμημά τι ἀπέχον ἑκατὸν μέτρα ἀπὸ τοῦ ναοῦ, ἔσκαψεν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἐρετρίας καὶ ἀπεκάλυψε διάφορα ἰδιωτικά οἰκήματα, τελευταῖον δὲ ἡρεύνησε σπήλαιόν τι κείμενον $1\frac{1}{2}$ ὥραν μακρὰν τῆς πόλεως, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶχον εὑρεθῆ ὑπὸ χωρικῶν λίθινά τινα ἐργαλεῖα καὶ προϊστορικὰ ἀγγεῖα· ὁμοίων ἀγγείων τεμάχια εὔρε καὶ ὁ ἴδιος, πιθανὸν δὲ εἶναι, ὅτι τὸ σπήλαιον ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ὡς τόπος λατρείας.

Βορειότερον τῆς Βοιωτίας, ἐν Φωκίδι, ὁ ἔφορος κ. Σωτηριάδης ἐξεκολούθησε τὰς δοκιμαστικὰς σκαφὰς ἐν τῷ προϊστορικῷ συνοικισμῷ τῆς Ἀγ. Μαρίνης, περὶ οὗ ἔγινε λόγος καὶ ἐν τῇ περυσινῇ λογοδοσίᾳ. Ὡς δὲ προεβλέπομεν τότε, τὰ πορίσματα τῆς νέας ἐρεύνης ὑπῆρξαν πολλοῦ λόγου ἄξια. Ἐκ δύο βόθρων, οἵτινες ἐσκάφησαν ἐπὶ τῆς ὑψίστης ἐπιφανείας τοῦ συνοικισμοῦ, ἐβεβαιώθη, ὅτι τὰ γνωστὰ γραπτὰ νεολιθικὰ ἢ, κατὰ τὸν κ. Σωτηριάδην, χαλκολιθικὰ ἀγγεῖα ἀπαντῶσιν εἰς τὸ κατώτατον στρώμα τῆς ἐπιχώσεως, τὸ ὅποιον ἔχει πάχος $3\frac{1}{2}$ μέτρων· κατόπιν ἔρχεται ἄλλο στρώμα τοῦ αὐτοῦ πάχους περιέχον ἀγγεῖα τοῦ πρῶτου χαλκοῦ αἰῶνος, καὶ τρίτον ἀκολουθεῖ τὸ μυκηναϊκὸν στρώμα. Παρεντίθεται ἄρα μεταξὺ τῶν νεολιθικῶν ἢ χαλκολιθικῶν ἀγγείων καὶ τῶν μυκηναϊκῶν μακρὰ χρονικὴ περίοδος, ἡ τοῦ πρῶτου χαλκοῦ αἰῶνος, καθ' ἣν ἐσχηματίσθη ἐπίχωσις πάχους $3\frac{1}{2}$ μέτρων. Ἐκ τούτου δὲ καὶ ἐκ παραβολῆς πρὸς τὴν κεραμεϊκὴν τῆς Κρήτης συμπεραίνει ὁ κ. Σωτηριάδης, ὅτι τὸ τέλος τοῦ νεολιθικοῦ ἢ χαλκολιθικοῦ αἰῶνος ἐν Φωκίδι πρέπει

νὰ τεθῇ περὶ τὰ μέσα τῆς τρίτης πρὸ Χρ. χιλιετηρίδος. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο συμφωνεῖ τελείως πρὸς τὰ πορίσματα τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ γενομένων πρὸ τινων ἐτῶν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἀνασκαφῶν, πόσον δὲ μεγάλη εἶναι ἡ σημασία αὐτοῦ διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ βορειοτέρᾳ Ἑλλάδι, εἶναι περιττὸν νὰ ἐξάρωμεν ἐνταῦθα.

Ἐν Θεσσαλίᾳ ἐργάζεται ἀπὸ ἐτῶν, ὡς εἶναι γνωστόν, ὁ ἔφορος κ. Ἀρβανιτόπουλλος, ὅστις κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐνήργησε δαπάναις τῆς Ἑταιρείας τρεῖς ἀνασκαφάς. Ἐν Γόννοις ἐξηκολούθησε τὴν ἔρευναν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ εὔρε περὶ τὰς 25 νέας ἐπιγραφάς, ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ ἀγαλμάτια πῆλινα, χαλκᾶς τινας πόρπας κ.τ.τ. Ἐν Σέσκλῳ ἀνέσκαψε πέντε τάφους γεωμετρικῆς ἐποχῆς περιέχοντας πῆλινα ἀγγεῖα, λίθινα σφονδύλια, χαλκᾶ μαχαίρια, δακτυλίους καὶ ψέλια ὁμοίως χαλκᾶ καὶ ψήφους περιδεραίων ἐξ ὑαλομάζης. Ἐν Δολοπιά δέ, ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἰτάμου καὶ παρὰ τὸ χωρίον Δρανίστα, ἐκαθάρισε θολωτὸν τάφον, ἐν ᾧ εἶχον ταφῇ τριάκοντα καὶ εἰς νεκροί· τὰ κτερίσματα αὐτῶν εἶναι μεγάλα τινὰ πῆλινα γεωμετρικὰ ἀγγεῖα, ἐν μικρὸν ὀστέϊνον ἀγγεῖον φέρον χρυσοῦν περίβλημα, θῆκαι μαχαίρων ὀστέϊναι μετ' ἐγγεγλυμμένων παραστάσεων, τετράγωνα μικρὰ ὀστέϊνα κοσμήματα φέροντα ἐγγλυφον σφίγγα, λίθοι μετ' ἐγγλύφων ζώων, χρυσαῖ σφραγίδες μετ' ἐγγλύφων παραστάσεων καὶ ἄλλα τινὰ μικροτέρας ἀξίας πράγματα. Καθόλου δυνάμεθα ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλλου νὰ εἰκάζωμεν, ὅτι τὰ κτερίσματα τοῦ πλουσίου τούτου τάφου ἔχουσιν μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν γνῶσιν τῆς τόσο σκοτεινῆς ἀκόμη ἐποχῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουσιν.

Ἐν Πελοποννήσῳ ἔγιναν ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τῶν ἐφόρων κυρίων Ῥωμαίου, Οἰκονόμου καὶ Κυπαρίσση.

Ὁ κύριος Ῥωμαῖος ἠρεύνησε μικρὸν ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος Τυρίτα ἀνακαλυφθὲν ἐν Κυνουρίᾳ παρὰ τὸ χωρίον Μέλανα, εὔρε δὲ λείψανα δωρικοῦ ναοῦ τοῦ 6^{ου} αἰῶνος, εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὁποίου κατὰ τὸν 4^{ον} αἰῶνα ἐκτίσθη βωμὸς τετράγωνος. Ἐκ τῶν εὐρημάτων τὰ σημαντικώτατα εἶναι χαλκῇ φιάλῃ φέρουσα ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν, ἱππάριον χαλκοῦν χρησιμεῦον ὡς ἀγγεῖον, καλλίστης αὐστηρᾶς τέχνης τοῦ 5^{ου} αἰῶνος, καὶ τὸ ἀνώτερον μέρος χαλκῆς Σειρήνος τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ ἐποχῆς.

Ὁ κ. Οἰκονόμος ἐργασθεὶς ἐν θέσει Παλαιοκάτουνα παρὰ τὸ πεδῖον τῆς Δημητσάνης ἀπεκάλυψεν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἐκεῖ σωζομένης ἀρχαίας ἀκροπόλεως πολλὰ κτίσματα ἐλληνικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἐντὸς ἐνὸς ἐξ αὐτῶν ἰδιορρύθμου ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως καὶ ἀξίου πολλῆς προσοχῆς, εὐρέθησαν δύο ψηφίσματα ἐγκεχαραγμένα ἐπὶ χαλκῶν ἐλασμάτων, ἐξ ὧν ἐγνώσθη, ὅτι τὸ μὲν οἰκοδόμημα ἦτο τὸ «ἱερὸν τοῦ Μεγάλου θεοῦ» — ἦτοι τοῦ Διὸς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα — ἡ δὲ πόλις ἦτο ἡ Θισία. Πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἀνεκαλύφθη ὠραῖον ἄρτιον χαλκοῦν ἀγαλμάτιον μακεδονικῶν χρόνων εἰκονίζον ἄνδρα φοροῦντα κράνος, γυμνὸν δὲ κατὰ τὰ ἄλλα.

Ὁ δὲ κ. Κυπαρίσσης ἐνήργησεν δύο ἐρεῦνας, τὴν μὲν ἐν Κυπαρισσίᾳ, τὴν δὲ ἄλλην ἐν Πάτραις. Ἐν Κυπαρισσίᾳ ἔσκαψεν εἰς διαφόρους θέσεις μετὰξὺ τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως καὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐβεβαίωσε τὴν ὑπαρξίν πολλῶν πωρίνων τοίχων, ὧν ἓνα παρηκολούθησεν ἐπὶ ἐκτάσεως 40 μέτρων, εὔρε δὲ καὶ ἐξ ῥαβδωτοῦς μονολίθους κίονας ὕψους 2 μέτρων. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ κτήματα, ἐν οἷς σώζονται τὰ λείψανα ταῦτα, εἶναι ἰδιωτικά καὶ πρὸς ἀπαλλοτριώσιν αὐτῶν ἡ ἀποζημίωσιν τῶν φυτειῶν θὰ ἀπηγοῦντο δαπάναι ὑπερβαίνουσαι τὰς δυνάμεις τῆς Ἑταιρείας, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνασκάψῃ συστημα-

τικῶς οὐδὲν μέρος. Ἡ δὲ ἐν Πάτραις ἔρευνα προεκλήθη ἐκ τῆς τυχαίας εὐρέσεως ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν Ὑψηλῶν Ἀλωνίων μαρμαρίνου ἀγαλματίου τῆς Ἀφροδίτης. Κατ' αὐτὴν ἀπεκαλύφθησαν λείψανα βαλανείου, ὡς φαίνεται, καὶ ἄλλα κτίσματα ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὰ ὅποια ἦσαν πολὺ κατεστραμμένα καὶ ἔνεκα τούτου ἐπεχώσθησαν πάλιν.

Τελευταῖον ἀναφέρομεν ἀνασκαφὴν γενομένην ἐν Κερκύρᾳ διὰ τοῦ ἐφόρου Βερσάκη. Γεωργὸς καλλιεργῶν τὸν ἀγρόν του, κείμενον οὐχὶ πολὺ μακρὰν τῆς σημερινῆς πόλεως, ἀπεκάλυψεν ἀρχαῖον ἀνάγλυφον, λαβοῦσα δὲ γυνῶσιν τούτου ἡ Κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς Κέρκυραν τὸν κ. Βερσάκην, ὅστις ἐξαγαγὼν τὸ ἀνάγλυφον ἀνεγνώρισεν, ὅτι ἦτο τμήμα μεγαλυτέρας παραστάσεως κοσμοῦσης ποτὲ τὸ ἀέτωμα ναοῦ. Ἐνεκα τούτου ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἡ διὰ τοῦ κ. Βερσάκη ἐνέργεια ἀνασκαφῆς ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ, ἐντὸς ὀλίγων δ' ἡμερῶν εὐρέθησαν ἄλλα τμήματα τῆς αὐτῆς παραστάσεως καὶ οὕτω συνεπληρώθη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀναμφιδόλως πρέπει νὰ καταλεχθῇ μεταξὺ τῶν σπουδαιοτάτων τῆς ἀρχαϊκῆς πλαστικῆς. Τὴν περαιτέρω ἐξακολούθησιν τῆς ἀνασκαφῆς παρεχώρησεν ἡ Κυβέρνησις εἰς τὸν Γερμανὸν αὐτοκράτορα, κατ' αὐτὴν δὲ ὠρίσθησαν αἱ διαστάσεις τοῦ ναοῦ καὶ ἀνεκαλύφθη πρὸ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ προσόψεως βωμὸς μέγας.

Ταῦτα περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας. Ἐκ τῶν δημοσιευμάτων δὲ αὐτῆς τὰ μὲν Πρακτικὰ τοῦ 1910 ἐξεδόθησαν τὸ ληξάν ἔτος ὅσον ἦτο δυνατόν ἐγκαίρως, τῆς δὲ Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐδημοσιεύθησαν τέσσαρα τεύχη, ἥτοι δύο διὰ τὸ ἔτος 1910 καὶ δύο διὰ τὸ ἐπόμενον· τὰ ἄλλα δύο τεύχη τοῦ 1911 τυποῦνται ἤδη καὶ θέλουσιν ἐκδοθῇ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου. Ἐξεδόθη προσέτι ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας κατάλογος ἐπιστημονικὸς τοῦ Μου-

σειου τῆς Λυκοσοῦρας συνταχθεῖς ὑπὸ τοῦ κ. Κουρουنيώτου, ὑπὸ τὰ πιεστήρια δ' εὐρίσκεται ἄλλο ἐπιστημονικὸν βιβλίον ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας, ἡ Τοπογραφία τῶν Δελφῶν ὑπὸ Κεραμοπούλλου· ἐπίσης παρασκευάζονται ἤδη οἱ πίνακες διὰ τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ ἔργου, ἐν ᾧ θὰ δημοσιευθῶσιν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλλου αἱ ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθεῖσαι γραφαὶ στῆλαι τῶν Παγασῶν.

Αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ τὰ δημοσιεύματα εἶναι νῦν τὰ κύρια ἔργα τῆς Ἑταιρείας ἡμῶν· διότι, ὡς γνωρίζετε, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 1910 ἀπηλλάγημεν τῶν φροντίδων τῆς ἐξασφαλίσεως καὶ συντηρήσεως τῶν ἀρχαίων. Μίαν δὲ μόνην τοιαύτην ἐργασίαν ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν Νάξῳ, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐσχετίζετο πρὸς τὰς ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ ὑπὸ τοῦ κ. Κλωνὸς Στεφάνου κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ἐκτελεσθείσας ἀνασκαφάς· ἐτοποθετήθησαν δηλαδὴ ἐντὸς ἐρμαρίων κατασκευασθέντων πρὸς τοῦτο καὶ ἐξησφαλίσθησαν διὰ σιδηρῶν κιγκλίδων τὰ ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ τῶν θηλέων καταλειφθέντα εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν ἐκείνων καὶ ἐπεχώσθη ἐν νεκροταφεῖον συγκεείμενον ἐξ ἑκατὸν περίπου τάφων, διότι οὕτω μόνον ἦτο δυνατὴ ἡ περίστωσις αὐτοῦ. Προσέτι ἐσχεδιάσθη ἡ ἀκρόπολις τοῦ Πολυχνίου.

Διαλέξεις δὲ ἐγένοντο ἐν τῷ καταστήματι τῆς Ἑταιρείας τέσσαρες, καθ' ἃς ἀνέγνωσαν ἀνακοινώσεις οἱ ἔφοροι κύριοι Ἀρβανιτόπουλλος, Οἰκονόμος, Κεραμόπουλλος, Κουρουنيώτης καὶ οἱ κύριοι Σβορώνος καὶ Δραγάτσης.

Ἡ βιβλιοθήκη ἐξηκολούθησε νὰ πλουτίζεται διατεθέντος πρὸς τοῦτο καὶ πρὸς συντήρησιν αὐτῆς ὄλου τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένου ποσοῦ τῶν 10 χιλιάδων δρ., χρησὶς δ' αὐτῆς ἐγένετο οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῶν βουλομένων ἐκ τῶν ἐταίρων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἄλλων φιλομαθῶν.

Ὡς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν θὰ ἴδῃτε ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ λήξαντος ἔτους ἀφῆκε περίσσευμα 3,374 δρ. ἀλλὰ τὸ περίσσευμα τοῦτο εἶναι μᾶλλον φαινομενικόν, καὶ δὲν πρέπει νὰ συναγάγῃτε ἐκ τούτου, ὅτι εἵχομεν οἰκονομικὴν ἄνεσιν. Τὸ περίσσευμα θὰ ἐξηφανίζετο, ἐὰν ὑπεβάλλοντο ἐγκαίρως ἐκκρεμεῖς τινες λογαριασμοί, ὡς εἶναι οἱ σχετιζόμενοι πρὸς τὴν ἔκδοσιν τῶν παγασιτικῶν στηλῶν. Ἐὰν μάλιστα δὲν ἔμενον ἀδιάθετα τὸ πλεῖστον τοῦ κονδυλίου τῶν ἀπαλλοτριώσεων καὶ μέρος τοῦ τῶν ἀνασκαφῶν, θὰ εἵχομεν ἀντὶ περισσεύματος σημαντικὸν ἔλλειμμα. Ἐκ τοῦ κονδυλίου δὲ τῶν ἀνασκαφῶν ἔμεινεν ὑπόλοιπόν τι μόνον ἕνεκα τῆς μεγίστης φειδωλίας, μεθ' ἧς τὸ Συμβούλιον ἐψήφισε τὰς ἐκάστοτε ἀναγκαίας πιστώσεις διὰ τὴν ἐπιχείρησιν νέων ἀνασκαφῶν ἢ τὴν ἐξακολούθησιν παλαιότερων. Ἡ περιστολὴ αὕτη τῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἡ ματαίωσις τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἔφερον τὸ ἰσοζύγιον μεταξὺ ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ 1911. Ἀμφότερα ὅμως ταῦτα εἶναι ἐνδείξεις τῆς θλιβερᾶς ἡμῶν οἰκονομικῆς καταστάσεως. Διότι ὡς πρὸς τὸ πρῶτον τὸ Συμβούλιον φρονεῖ, ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις ὅσον οἶόν τε πλείστων ἀρχαιολογικῶν τόπων ἐν Ἀθῇναις ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐκ τῶν κυριωτάτων μελημάτων τῆς Ἑταιρείας, τίνα δὲ γνώμην ἔχει περὶ τῶν ἀνασκαφῶν, ἐξέφρασεν ἤδη πέρυσιν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, καὶ ἡ πεῖρα τοῦ λήξαντος ἔτους δὲν ἔπεισεν αὐτὸ νὰ μεταβάλλῃ τὴν γνώμην ἐκείνην, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύῃ, ὅτι ὁ ὑπέρμετρος περιορισμὸς τῶν ἀνασκαφῶν θ' ἀποβῇ ἐπιβλαβὴς εἰς τὰς ἀρχαιότητας. Πόσον δὲ περιωρισμέναι ἦσαν αἱ περυσιναὶ ἀνασκαφαὶ ἡμῶν, εἶναι εὐκόλον νὰ κρίνητε ἐκ τούτου, ὅτι ἐδαπανήσαμεν δι' αὐτὰς ἐν ὧν δρ. 20,750, ἐνῶ μέχρι τοῦ 1909 ἡ Ἑταιρεία ἡμῶν διέθεσε πολλάκις ἴσον ἢ καὶ μεγαλύτερον ποσὸν διὰ

μίαν μόνην ἀνασκαφήν. Καὶ πρέπει νὰ εἴμεθα λίαν εὐγνώμονες πρὸς τὴν ἐλληνικὴν γῆν, ἥτις τὰς σχετικῶς μικρὰς ἡμῶν δαπάνας ἀντήμειψε διὰ τόσων ἀξιολόγων εὐρημάτων καὶ ἐπιστημονικῶν πορισμάτων. Ἀλλ' οὐχ ἥττον εὐγνώμονες πρέπει νὰ εἴμεθα πρὸς τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, τῶν ὁποίων αἱ δωρεαὶ συνετέλεσαν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς χρηματικῆς περιουσίας, τὴν ὁποίαν κέκτηται ἡ Ἐταιρεία ἡμῶν. Διότι ἐὰν δυνάμεθα σήμερον νὰ ἐξοδεύωμεν καὶ 20 χιλιάδας δρ. πρὸς ἀνασκαφάς, ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ ἐκ τῆς περιουσίας ἐκείνης ἔσοδα. Τοῦτο δ' ἔχον ὑπ' ὄψιν τὸ Συμβούλιον καὶ θέλον νὰ δείξῃ καταφανέστερον τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἐταιρείας πρὸς τοὺς ὁπωσδήποτε εὐεργετήσαντας αὐτήν, ἐνέγραψε τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ἰδρυθείσης ἐν τῷ προδόμῳ τοῦ καταστήματος.